

Lâleler ve Hüzün

Prof. Dr. Abdulah EKİNCİ

O smanlıca (لاله) şeklinde yazıldığında, Allah (الله) kelimesinin bütün harflerini kapsar. “Ebced” usulüne göre “Allah” kelimesiyle “lâle” kelimesi aynı rakama tekabül etmektedir. Bu durum dünden bugüne aydınlarda “yaratıcı”nın yarattıklarında tecelli etmesi düşüncesinden hareketle derin bir heyecan uyardırmıştır. Lâle, Arap harfleri ile yazılır ve tersinden okunursa (لاله) = Hilal =Ay olur; Hilal veya Ay okunur.

Lâlenin ortaya çıkışı ve tarihi süreçteki gelişim hikayesi de ilginçtir. Doğu mitolojisinde ve Klasik Türk şiirinde çok işlenmiş bir imgedir. Son dönemlerde ise şehir estetiğine renk katsın diye yerel yöneticilerin vazgeçemediği bir zambakgil olmuştur. Lâle Devriyle birlikte zevk ve sefanın bir simgesi olarak algılanmıştır. Halbuki Lâle, doğu kültüründe hüzünle anılır. Hafızalardaki Lâleyi hüzünle anlatan en güzel kötü örnek, Patrona Halil isyanıdır. Lâlenin bu imajı, patrona Halil isyanıyla da başlamamıştır. Bu hüzünlü kader, Lâlenin ortaya çıkışında da vardır. İran mitolojisini göre; yaprağın üstündeki bir çiğ tanesine yıldırım düşer ve çiğ tanesi ile yaprak alev alır. Bir süre sonra yapraklar donar ve lâle meydana gelir. Lâle çiçeğinin ortasındaki koyuluğun bu yanma işleminin bir sonucu olduğuna inanılır. Bu yüzden Mevlana Hazretleri Lâleyi, hüznü içinde gizleyen bir gülümsemeye benzetir.

Lâle, aynı zamanda ruh halinin de ipuçlarını veren bir zambakgil olduğuna inanılır. Bir toplumun ruh halini anlamak için, o toplumun uğraşlarına bakmak gerekir. Lâle sevgisinin özellikle Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminin, en gösterişli zamanında bir tutku haline gelmiş olması sosyolojik bir hadisedir. Halk ve saray çevresinin bu çiçeğe karşı beslediği sevginin kaynağı, o dönemdeki iç ve dış sıkıntılardan kaynaklanmaktadır. Osmanlı bu dönemde Avrupa'daki topraklarını kaybetmeye başlamış, barış dönemini ise Pasarofça (1718) anlaşmasıyla yakalayabilmiştir. Lâle devri işte bu antlaşmayla başlar. Daha açık bir ifadeyle Lâle devri yenilgiler ve bozgunlarla başlar; bir isyanla yani Patrona Halil isyanıyla da biter. Osmanlı tarihinin bu dönemi, padişah ve saray çevresinin büyük bir israf ve halka reva görülen ağır vergileriyle tarihe geçmiştir. Bu dönem bahçeler, saraylar, kasırların lâlelerle donatılması, saray çevresinin zevk ve sefaya dalmış olmaları, birazcık da bunaldıkları savaş ortamından bir nebze de olsa uzaklaşmak istemelerinin bir sonucudur. Bu devir, memlekete Batı'dan bazı yeniliklerin girmesi ve saray çevresindeki zenginlerin yaşadığı eğlence hayatıyla belirir.

Lâlenin tutkuya dönüşmesi ise söz konusu ruh halinin tavan yaptığı dönem rastlar. Bu dönemde yabancı memleketlerden lâle soğanı getirilmeye başlanmış "Mahbup" adı verilen bir lâle soğanı için 500 altın verildiği olmuştur. Padişahın, sadrazamın eğlence ve israfları, yakınlarını iyi mevkilere getirmeleri ve yeni vergilerin konması halkı sıkıntıya soktu ve şikâyetlere sebep oldu. İlmiye sınıfından Zülali Hasan ile İspirizade Ahmet Efendiler Patrona Halil'i bir isyan için teşvik ettiler. Tarihimizde Patrona Halil isyanı diye anılan isyan patladı. İsyanlıların ısrarıyla İbrahim Paşa öldürüldü, sonra Sultan III. Ahmet tahttan indirildi.

Böylece Osmanlı Lâle devri kapandı...

Hüzünü, isyanı hatırlatsa da bugün lâleler, şehirlerin kanaviçesi...